2021-0-24/0

12/12/03

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale

– Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale entamant la procédure d'inscription sur la liste de sauvegarde comme monument de l'ancien Institut chirurgical Berkendael du docteur Depage et de l'ancien Institut médico-chirurgical et Centre de Santé de la Croix-Rouge de Belgique, sis place G. Brugmann n° 29 (angle rue J. Stallaert n° 1) à Ixelles

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier, notamment l'article 7;

Sur proposition du Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et du Secrétaire d'Etat ayant les Monuments et Sites dans sis attributions,

Arreté:

Article 1er - Est entamée la procédure d'inscription sur la liste de sauvegarde comme monument des façades à rue, des toitures, des structures intérieures et des espaces de circulation (cages d'escalier) de l'ancien Institut chirurgical Berkendael du docteur Depage, ainsi que des façades à rue, des toitures et des structures intérieures de l'ancien Institut Médico-chirurgical et Centre de Santé de la Croix-Rouge de Belgique, sis place G. Brugmann n° 29 (angle rue Joseph Stallaert n° 1) à Ixelles, connus au cadastre d'Ixelles, section B, parcelle 309s12, en raison de leur intérêt historique et esthétique, précisé dans l'annexe I du présent arrêté.

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

– Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering houdende instelling van de procedure tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van het voormalig Chirurgisch Instituut Berkendael van dokter Depage en het voormalig Medisch-chirurgisch Instituut en Gezondheidscentrum van het Rode Kruis van België, gelegen G. Brugmannplein nr 29 (hoek J. Stallaertstraat nr 1) te Elsene

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed, inzonderheid op artikel 7;

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en van de Staatssecretaris, belast met Monumenten en Landschappen,

Besluit:

Artikel 1 - Wordt ingesteld de procedure tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van de straatgevels, de bedakingen, de inwendige structuren en circulatieruimten (trappenhuizen) van het voormalig Chirurgisch Instituut Berkendael van dokter Depage, evenals van de straatgevels, de bedakingen en de inwendige structuren van het voormalig Medisch-chirurgisch Instituut en Gezondheidscentrum van het Rode Kruis van België, gelegen G. Brugmannplein nr 29 (hoek J. Stallaertstraat nr 1) te Elsene, bekend ten kadaster te Elsene, sectie B, perceel nr 309s12, wegens hun historische en esthetische waarde, zoals nader bepaald in bijlage I gevoegd bij dit besluit.

GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE • COLLEGE REUNI DE LA COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMMUNE • CHANCELLERIE

BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING • VERENIGD COLLEGE VAN DE GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPPELIJKE • KANSELARIJ

Art. 2 - Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Art. 2 - De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Bruxelles, 18 DEC. 2003
Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Brussel, 18 DEC. 2003
Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation Urbaine et de la Recherche Scientifique,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

DANIEL DUCARME

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE • COLLÈGE RÉUNI DE LA COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMMUNE • CHANCELLERIE

Copie certifiée conforme
15 JAN. 2004
Voor eensluidend afschrift

CHANCELLERIE
DIENST CABINET
KANSELARIJ

BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING • VERENIGD COLLEGE VAN DE GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPPELIJKE COMMISSIE • KANSELARIJ

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE ENTAMANT LA PROCEDURE D'INSCRIPTION SUR LA LISTE DE SAUVEGARDE COMME MONUMENT DE L'ANCIEN INSTITUT CHIRURGICAL BERKENDAEL DU DOCTEUR DEPAGE ET DE L'ANCIEN INSTITUT MEDICO-CHIRURGICAL ET CENTRE DE SANTE DE LA CROIX ROUGE DE BELGIQUE, SIS PLACE G. BRUGMANN, n° 29 (ANGLE RUE J. STALLAERT N° 1) A IXELLES

Réf. cadastrale : section B, parcelle n° 309s12

Description sommaire :
L'ancien *Institut chirurgical Berkendael du Docteur Depage* fut construit en 1903 en style Art Nouveau d'après les plans de l'architecte Jean-Baptiste Dewin dans le quartier Berkendael sur la future place Georges Brugmann à Ixelles.
Il fut étendu en 1926 à l'angle de la rue J. Stallaert n° 1 par *l'ancien Institut Médico-chirurgical et Centre de Santé de la Croix Rouge de Belgique,* d'après les plans du même architecte, en style Art Déco.

L'Institut chirurgical Berkendael du Docteur Depage s'élève en quatre niveaux sur des caves-hautes, le dernier logé, côté place, sous un brisis bombé.
Le plan, rectangulaire, est traversé en son centre par l'axe du vestibule d'entrée (avec emmarchement) et de la cage d'escalier en forte saillie. A chaque niveau, un couloir longitudinal médian isolé de l'escalier par des portes vitrées, dessert les (anciennes) chambres de malades.
La façade avant, bâtie en briques blanches avec éléments architectoniques en pierre blanche ou bleue, se distingue par le jeu très subtil et hiérarchisé de sa composition symétrique, aux reliefs peu accusés. Montée sur un soubassement en pierre bleue, elle articule ses trois niveaux maçonnés sur le frontispice de l'entrée, à peine saillant, qui culmine dans le toit. Ce frontispice est légèrement bombé sur ses trois premiers niveaux et plat dans son dernier. Son rez-de-chaussée est traité avec une certaine monumentalité : pieddroits en pierre et entablement en pierre bleue y encadrent une large porte vitrée et deux étroites fenêtres. Ses étages, cantonnés de pilastres en briques à décrochements successifs sur consoles, présentent chacun un registre de cinq baies jumelles, à montants communs de pierre bleue entre appuis et linteaux continus de même nature.
La forte densité structurelle de ce frontispice est en quelque sorte soutenue, latéralement, au niveau du soubassement et du rez-de-chaussée par deux couples de soupiraux et de fenêtres en triplets, assorties aux ouvertures précédentes, tandis qu'aux étages la composition se veut plus légère, alignant deux paires de fenêtres indépendantes au premier et seulement trois baies au second.
L'impression générale de verticalité, produite par le réseau des vides, est encore renforcée, avec délicatesse, par un jeu de pilastres plats en briques sur consoles, amortis en diglyphes galbés (pierre blanche) au niveau du couronnement, et qui prennent naissance à des hauteurs différentes : au niveau des appuis du premier pour les extrêmes, au niveau des appuis du second pour les centraux.
Cette verticalité est cependant judicieusement contrecarrée par une série de chaînes de pierre blanches horizontales qui recoupent ou surmontent les baies, et par un fort entablement terminal animés de panneaux de mosaïques, à décor géométrique bleu et or d'inspiration florale.
Enfin, les châssis (d'origine) à petites-bois, les belles grilles des soupiraux ainsi que les petites bouches de ventilation réparties avec recherche sous les appuis des travées latérales, contribuent nettement au quadrillage de la composition.
Le rigidité relative de cette dernière est par ailleurs tempérée par une série de courbes comme le léger renflement du frontispice, le délardement des linteaux et surtout le bombement du toit.
Toutes les circulations intérieures se développent avec aisance. Les revêtements de sol sont en granito et en mosaïques noires et blanches (avec filet doré à l'entrée).
L'escalier du vestibule est doté d'une élégante rampe en fer forgé également géométrique, tout à fait dans l'esprit de la façade. Les garde-corps suivants, en fer forgé également, sont plus "industriels" mais aussi soignés : une tubulure ronde encadre des panneaux en treillis; les balustres de départ sont terminés en forme d'obus chromés.
On notera aussi que toutes les huisseries sont d'époque et d'un beau dessin.

L'ancien *Institut Médico-chirurgical et Centre de Santé de la Croix-Rouge de Belgique* fut construit à l'angle de la rue J. Stallaert en style Art Déco, en reprenant certains éléments du précédent immeuble comme la division des châssis à petits bois. Cet immeuble, en briques rouges et bandeaux de ciment, plus sobre dans sa composition, relève malgré tout le souci de détail de l'architecte présent dans l'ensemble de son oeuvre (granito et mosaïques pour le

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
COLLÈGE RÉUNI DE LA COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMMUNE

revêtement de sols, rampes en fer forgé aux motifs géométriques typiques du catalogue décoratif de l'architecte).
A l'angle de la Place Brugmann et de la rue Stallaert, se dresse un monument conçu en 1926 par J.B. Dewin avec le sculpteur Godefroid Devreese à la mémoire d'Antoine Depage.

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 2, 1° de l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier :

Intérêts historique et esthétique :

L'ancien *Institut Chirurgical Berkendael du Docteur Depage*, daté de 1903 par deux fois en façade, est le premier immeuble hospitalier réalisé par Jean-Baptiste Dewin. Cet architecte (1873-1948) formé à l'Académie des Beaux-Arts de Bruxelles, puis dans l'atelier de Georges Hobé, en fera une quinzaine d'autres dont les plus connus sont sans doute la *Clinique Edith Cavell* (1913), *l'Hôpital Saint-Pierre* (1922) et la *Maternité d'Ixelles* (1923).
D'abord influencé par l'architecture de Paul Hankar comme il apparaît dans ses premières maisons particulières, l'architecte se ralliera rapidement - et parallèlement - à l'esprit de la Sécession viennoise (ce qui lui permettra de passer sans heurts à l'Art Déco pour ses réalisations d'après-guerre).
L'immeuble de la place Brugmann est un témoignage manifeste de cette fascination de Jean-Baptiste Dewin pour l'art viennois (qui s'affirmera encore après une visite en 1912 de l'hôtel Stoclet de Hoffmann) : composition géométrique très élaborée dans un appareillage de briques claires, traversé de stries horizontales, grande planéité, usage de panneaux décoratifs de mosaïque aux motifs très stylisés, raffinement et sobriété de tous les détails...
Conservé dans un état quasiment intact et soigneusement entretenu,
L'ancien *Institut Chirurgical Berkendael du Docteur Depage* mérite un classement. Il est, en Belgique, un des plus dignes représentants de l'Art Nouveau dans sa tendance géométrique et un des rares exemples de cet art appliqué au registre hospitalier!
L'ancien *Institut Médico-chirurgical et Centre de Santé de la Croix-Rouge de Belgique*, en style Art Déco, reprend certains éléments caractéristiques de l'oeuvre de l'architecte (la division des châssis à petits bois, etc.). Cet immeuble, plus sobre dans sa composition, relève le souci de détail de J.B. Dewin présent dans l'ensemble de son oeuvre (granito et mosaïques pour le revêtement de sols, rampes en fer forgé aux motifs géométriques typiques).
L'ensemble architectural fait partie intégrante de la place Brugmann et du quartier, qui connut son développement pendant la première moitié du 20ème siècle.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 18 DEC. 2003

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

DANIEL DUCARME

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

Willem DRAPS

Copie certifiée conforme

15 JAN. 2004

Voor eensluidend afschrift

CHANCELLERIE

CHANCELLERIE

KANSELARIJ

BIJLAGE I VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING HOUDENDE INSTELLING VAN DE PROCEDURE TOT INSCHRIJVING OP DE BEWAARLIJST ALS MONUMENT VAN HET VOORMALIG CHIRURGISCH INSTITUUT BERKENDAEL VAN DOKTER DEPAGE EN HET VOORMALIG MEDISCH- CHIRURGISCH INSTITUUT EN GEZONDHEIDSCENTRUM VAN HET RODE KRUIS VAN BELGIE, GELEGEN G. BRUGMANNPLEIN NR 29 (HOEK J. STALLAERTSTRAAT NR 1) TE ELSENE

Kadastrale gegevens : sectie B, perceel nr 309s12

Beschrijving :

Het voormalig *Chirurgisch Instituut Berkendael van Dokter Depage* werd in 1903 in art-nouveaustijl gebouwd naar een ontwerp van architect Jean-Baptiste Dewin in de wijk Berkendael, op het toekomstige Brugmannplein in Elsene.
In 1926 werd het uitgebreid aan de hoek met de J. Stallaertstraat nr 1 met het voormalig *Medisch-Chirurgisch Instituut en Gezondheidscentrum van het Rode Kruis van België*, naar de plannen van dezelfde architect, in art-decostijl.

Het voormalig *Chirurgisch Instituut Berkendael van Dokter Depage* telt vier bouwlagen op een verhoogde kelderverdieping. De laatste bouwlaag, langs het plein, is voorzien van een afgeronde mansarde.
Het rechthoekige plan wordt in het midden verdeeld door het voorportaal met traptreden en door het uitstekende trappenhuis. Op elke verdieping loopt een middengang waarvan de deuren uitgeven op de voormalige ziekenkamers. Glazen deuren sluiten de gang af van het trappenhuis.
De voorgevel is opgetrokken in witte baksteen met architectonische elementen van witte of blauwe steen. Opmerkelijk is het subtiele en hiërarchische spel van de symmetrische compositie met flauw reliëf. De onderbouw is van blauwe steen. De iets uitspringende frontispies met ingang steekt boven de aan weerskanten opgetrokken drie gemetselde bouwlagen uit. Deze frontispice is licht bol op de eerste drie bouwlagen en vlak op de laatste bouwlaag. De benedenverdieping ervan werd enigszins monumentaal behandeld : stenen draagmuren en een entablement omsluiten een brede glazen deur en twee smalle ramen. De verdiepingen van de frontispies zijn aan de hoeken versierd met telkens inspringende bakstenen pilasters op kraagstenen en worden verlicht door een reeks van telkens vijf smalle vensteropeningen met gemeenschappelijke blauwstenen stijlen tussen gelijkaardige steunen en lateien.
De dichte structuur van deze frontispies wordt in zekere zin zijdelings ondersteund, ter hoogte van de onderbouw en van de benedenverdieping, door tweemaal twee kelderramen en partijen van drie vensteropeningen met dezelfde stijlen, steunen en lateien als op de verdiepingen van de frontispies. Op de verdiepingen van de zijdelingse gebouwen is de compositie lichter met eerst tweemaal twee afzonderlijke vensteropeningen en slechts drie vensteropeningen op de tweede verdieping.
Vanwege een netwerk van kale vlakken, wordt de indruk van verticaliteit op elegante wijze nog versterkt door een reeks vlakke bakstenen pilasters op kraagstenen uitlopend in dubbele gewelfde groeven van witte steen, die hun basis op verschillende hoogtes
hebben : ter hoogte van de steunen op de eerste verdieping voor de uitersten en ter hoogte van de steunen op de tweede verdieping voor de middelste.
Deze verticaliteit wordt echter subtiel verbroken door een reeks horizontaal geplaatste witte stenen die ofwel door de vensteropeningen worden onderbroken ofwel doorlopen boven de vensteropeningen. Boven de vensters van de tweede verdieping is een tafelment met mozaïekpanelen aangebracht waarop geometrische bloemmotieven in de kleuren blauw en goud.
De oorspronkelijke ramen met roedeverdeling, de mooie hekken van de kelderramen evenals de luchtroosters die vindingrijk onder de steunen van de zijtraveeën werden geplaatst, dragen duidelijk bij tot het ruitpatroon van de compositie.
De betrekkelijke rigiditeit van de compositie wordt verzacht door het speels effect van de rondingen zoals de glooiing van de frontispies, de afronding van de lateien en vooral het bolle van het dak.
De binnengangen hebben aangename verhoudingen. De vloeren zijn van grijze granito en van zwart-witte mozaïek met gouden lijstjes bij de ingang.
De trap in het voorportaal is voorzien van een elegante leuning van geometrisch smeedijzer, volledig in de geest van de gevel. De daarop volgende leuningen ogen meer industrieel maar zijn ook zeer verzorgd : ronde buisstukken omvatten rasterpanelen, de leuningstijlen zijn afgewerkt met verchroomde bollen.
Al het deurwerk is origineel en van een mooie vormgeving.

BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING
COLLEGE VAN DE GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPPEN COMMISSIE
KANSELARIJ

Het voormalig *Medisch-Chirurgisch Instituut en Gezondheidscentrum van het Rode Kruis van België* werd gebouwd aan de hoek met de J. Stallaertstraat in een art-decostijl. Een aantal elementen van het voornoemde gebouw werden hier overgenomen, zoals de kleine roede indeling van het raamwerk. Dit gebouw, opgetrokken in baksteen en versierd met banden van cement, bezit een meer sobere compositie, maar toont wel de zorg voor detail waarmee de architect begaan was. Deze zorg voor detail is aanwezig in heel zijn oeuvre (granito en mozaiëk voor de vloerbekleding, leuningen in smeedijzer met geometrische motieven), typisch voor decoratieve elementenaangewend door de architect.
Aan de hoek van het Brugmannplein en de J. Stallaertstraat werd een herdenkingsmonument opgericht, ontworpen door J.B. Dewin in samenwerking met de beeldhouwer Godfried Devreese ter ere van Antoine Depage.

Belang van het goed volgens de criteria, bepaald in artikel 2, 1° van de Ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed :

Historische en esthetische waarde :

Het voormalig *Chirurgisch Instituut Berkendael van Dokter Depage* dateert van 1903 (het bouwjaar is tweemaal op de gevel aangeduid). Het is het eerste ziekenhuisgebouw ontworpen door Jean-Baptiste Dewin (1873-1948), die zijn opleiding aan de Academie voor Schone Kunsten te Brussel en in het atelier van Georges Hobé genoot. Na deze opdracht zou de architect nog een vijftiental andere ziekenhuizen ontwerpen. De bekendste zijn ongetwijfeld de *kliniek Edith Cavell* (1913), het *Sint-Pieters Gasthuis* (1922) en de *Mateniteit van Elsene* (1923).
Hij was aanvankelijk beïnvloed door de bouwstijl van Paul Hankar zoals blijkt uit zijn eerste privé-woningen, maar al snel ontwikkelt hij een eigen stijl die kenmerken vertoont van de Wiener Sezession. Dit biedt hem de gelegenheid om na de tweede wereldoorlog probleemloos te evolueren naar de art deco.
Het gebouw op het Brugmannplein is een duidelijk bewijs van de fascinatie van J.B. Dewin voor de Weense kunst (die nog sterker zal worden na zijn bezoek aan het Palais Stoclet van Hoffmann in 1912) : tot in details uitgewerkte geometrische compositie op basis van lichtgekleurde bakstenen met doorlopende horizontale strepen, vlak uitzicht, gebruik van decoratieve mozaïekpanelen met sterk gestileerde motieven, raffinement en soberheid van alle details...
Het voormalig *Chirurgisch Instituut Berkendael van Dokter Depage* werd tot nu toe praktisch intact bewaard en zorgvuldig onderhouden en is beschermenswaardig. Het betreft één van de fraaiste voorbeelden van de geometrische Art Nouveau in België, die bovendien vrij zeldzaam werd toegepast in de ziekenhuisarchitectuur !
Het voormalig Medisch-Chirurgisch Instituut en Gezondheidscentrum van het Rode Kruis van België, in art decostijl, herneemt een aantal karakteristieken van het oeuvre van de architect (de kleine roede indeling van het raamwerk enz.). Dit gebouw is soberder in zijn compositie en toont de zorg voor het detail bij J.B. Dewin, aanwezig in zijn gehele oeuvre (granito en mozaïek voor de vloerbekleding, leuningen in smeedijzer met geometrische motieven).
Het bouwkundig geheel maakt integrerend deel uit van het Brugmannplein en de wijk, die hoofdzakelijk ontstond in de eerste helft van de 20ste eeuw.

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 18 DEC. 2003

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

DANIEL DUCARME

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen ~~en Bezoldigd Vervoer van Personen~~

Willem DRAPS

Copie certifiée conforme

15 JAN. 2004

Voor eensluidend afschrift

CHANCELLERIE
DE CLERCQ
KANSELARIJ